

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

**«ВЧИМОСЯ ЖИТИ РАЗОМ. 5-6 класи»
для закладів загальної середньої освіти**

**(автори Воронцова Т.В., Пономаренко В.С.,
Лаврентьєва І.В., Хомич О.Л.)**

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Зміст

Вступна частина (пояснювальна записка)	3
1. Нормативні підстави модельної програми	3
2. Базові ідеї і особливості навчального курсу	3
3. Мета і завдання курсу	4
4. Наступність з початковою освітою	4
5. Шляхи реалізації модельної програми	4
6. Узагальнений зміст курсу	4
7. Цінності, на сприйняття яких спрямований курс	5
8. Компетентності, на набуття яких спрямований курс	6
9. Узагальнені результати навчання за курсом	8
10. Принципи і методи викладання	9
11. Види оцінювання за курсом	9
12. Навчально-методичне забезпечення	9
13. Формат основної частини модельної програми	10
14. Використані джерела	10
Основна частина	11
Модельна навчальна програма для 5 класу	11
Модельна навчальна програма для 6 класу	19
Прикінцева частина	26
1. Ефективність курсу ВЖР	26
2. Принципи і ознаки адекватного оцінювання	27
3. Як обирати інструменти оцінювання	27
4. Ресурси для фахової підготовки і підвищення кваліфікації вчителів	29

ВСТУПНА ЧАСТИНА (ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

1. Нормативні підстави модельної програми

Підставою для створення модельної навчальної програми «Вчимося жити разом. 5-6 класи» (далі ВЖР) є наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти»¹.

Модельну програму створено відповідно до типової освітньої програми, типового освітнього плану і переліку модельних програм для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (позиції 63-64).

Програма курсу ВЖР поглиблює обов'язкові і конкретні результати освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна» у частині набуття учнівством визначених Державним стандартом наскрізних для всіх освітніх галузей умінь та інших важливих психосоціальних компетентностей.

2. Базові ідеї і особливість навчального курсу

В основу курсу «Вчимося жити разом» покладено концепцію етичної поведінки і життєдіяльності людини, що базується на:

- загальнолюдських цінностях;
- фундаментальних правах людини;
- ідеях сталого розвитку людства.

Ядро загальнолюдських цінностей, які найбільше впливають на якість життя людей, було визначено в результаті багаторічних наукових досліджень². Склад цих моральних цінностей наведено у пункті 7 пояснювальної записки.

Фундаментальні права людини, зокрема дитини, спрямовані на забезпечення людської гідності, захисту від усіх форм насильства, гідних умов для життя і здоров'я, можливості отримувати освіту, розвивати свої здібності тощо.

Ідеї сталого розвитку людства визначають етичні принципи життєдіяльності людей в усіх сферах життя, які спрямовані на збереження сприятливих екологічних умов для існування майбутніх поколінь.

Особливістю курсу ВЖР є наголос на набуття учнівством соціальних і психологічних компетентностей, сприятливих для етичної поведінки, соціалізації і самореалізації особистості.

¹ Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» <https://is.gd/UIKEPE>

² LIFESKILLS 101: Higher Core Values Winners Live By (Inglés) Tapa blanda – 22 Noviembre 1997 de [Darrell Franken](https://www.amazon.com/-/es/Darrell-Franken/dp/0934957215) (Author, Illustrator) <https://www.amazon.com/-/es/Darrell-Franken/dp/0934957215>

3. Мета і завдання курсу

Метою навчального курсу ВЖР є сприйняття учнівством вищих моральних цінностей і набуття ними здатностей, сприятливих для етичної поведінки в контексті загальнолюдських цінностей, фундаментальних прав людини й ідей сталого розвитку.

Завданням курсу є формування в учнівства ключових, наскрізних та інших важливих психосоціальних компетентностей, зазначених у пункті 8 цієї пояснювальної записки.

4. Наступність з початковою освітою

Модельна програма курсу ВЖР забезпечує наступність із інтегрованим курсом для початкової школи «Я досліджую світ» у таких освітніх галузях: соціальна та здоров'язбережувальна, громадянська та історична, природнича.

5. Шляхи реалізації модельної програми

За рішенням закладу освіти та відповідно до переліку модельних програм³, модельну програму курсу «Вчимося жити разом» можна використовувати:

1. У рамках інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» для посилення розвитку в учнівства психосоціальних навичок, сприятливих для етичної поведінки, успішної соціалізації і самореалізації особистості (позиція 62 Переліку).
2. У вигляді окремого курсу «Вчимося жити разом» відповідно до позиції 64 Переліку.
3. У вигляді окремого курсу «Етика» відповідно до позиції 63 Переліку.

За потреби, на основі модельної програми «Вчимося жити разом», заклад освіти може організувати здобуття освіти учнями за індивідуальною освітньою траєкторією.

6. Узагальнений зміст курсу

Зміст інтегрованого курсу ВЖР для 5-6 класів структуровано за змістовними лініями і відповідною тематикою (табл. 1).

У модельній програмі зміст курсу упорядковано за розділами, які задають орієнтовну послідовність вивчення конкретних тем.

За бажанням заклад освіти може змінити порядок вивчення тем курсу ВЖР, як у межах одного року, так і за роками навчання.

³ Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» <https://is.gd/UIKEPE>

Таблиця 1. Змістовні лінії і тематика курсу ВЖР

Змістовна лінія	Тематика	5 клас	6 клас
Базові поняття	Вступний тренінг	У	У
Цінності	Роль цінностей у житті людей	У	У
Соціальні компетентності	Унікальність людини	У	У
	Повага до різноманіття	У	У
	Що сприяє порозумінню між людьми	У	
	Коло стосунків	У	У
	Ефективне спілкування	У	У
	Конструктивне розв'язання конфліктів	У	У
	Командна робота	У	У
	Протидія тиску, насильству і цькуванню	У	У
	Безпека в інтернеті	У	
Психологічні компетентності	Емоційна грамотність	У	У
	Планування часу		У
	Критичне мислення		У
	Ухвалення рішень		У
	Розвиток творчості		У
	Постановка і досягнення мети		У
Екологічна компетентність	Екологічна відповідальність	У	
Оцінювання за курсом	Підсумкове завершальне оцінювання	У	У

7. Цінності, на сприйняття яких спрямований курс

Навчальний курс «Вчимося жити разом» спрямований на сприйняття учнями моральних цінностей вищого порядку, які людство виробило протягом своєї історії. Їх ще називають вищими або загальнолюдськими цінностями.

В результаті багаторічних досліджень⁴ науковцями було визначено ядро загальнолюдських цінностей, які найбільше впливають на якість життя:

1. Любов, дружба (соціальність замість замкнутості)
2. Миролюбність (співпраця замість конфліктності)
3. Життєрадісність (оптимізм замість зневіри)
4. Толерантність (повага замість нетерпимості)
5. Чуйність (співпереживання замість байдужості)
6. Довіра (відчуття безпеки замість підозрливості)

⁴ LIFESKILLS 101: Higher Core Values Winners Live By (Inglés) Tapa blanda – 22 Noviembre 1997 de Darrell Franken (Author, Illustrator) <https://www.amazon.com/-/es/Darrell-Franken/dp/0934957215>

7. Самоконтроль (володіння собою замість імпульсивності)
8. Комунікативність (спілкування замість ізолюваності)
9. Душевна щедрість (альтруїзм замість егоїзму)
10. Гідність (упевненість замість агресивності або пасивності)
11. Самоповага (повага до себе замість почуття мізерності)
12. Автономність (свобода і незалежність замість залежності)
13. Впливовість (лідерство і відповідальність замість конформізму)

В результаті досліджень також з'ясувалося, що цінності 1-9 повністю збігаються з вищими моральними цінностями, які проповідують усі світові релігії.

Досвід багатьох поколінь і сучасні наукові дослідження переконливо доводять, що коли люди дотримуються загальнолюдських цінностей, вони мають вищу якість життя за багатьма показниками. І навпаки, ігнорування вищих цінностей пов'язане з проблемами, стресами, ризиком вживання психоактивних речовин, симптомами різних захворювань, руйнуванням стосунків, відчуттям безпорадності й страху перед майбутнім.

8. Компетентності, на набуття яких спрямований курс

Курс ВЖР спрямований на розвиток у учнівства ключових, наскрізних та інших психосоціальних компетентностей, сприятливих для моральної (етичної) поведінки, соціалізації і самореалізації особистості.

1. Врахування ключових компетентностей за переліком Європейського Союзу.

Модельна програма курсу ВЖР спрямована на розвиток ключових компетентностей, визначених Європейським Союзом⁵ із наголосом на зазначених у табл. 2 складових.

Таблиця 2

Ключові компетентності за переліком ЄС	Складові, на розвиток яких спрямовано курс ВЖР
Особиста, соціальна та навчальна компетентність (Personal, social and learning competence)	Здатність справлятися з невизначеністю та складністю, підтримувати соціальне і емоційне благополуччя, співпереживати і конструктивно вирішувати конфлікти.
Підприємницька компетентність (Entrepreneurship competence)	Вміння планувати, навички творчості, критичного мислення, вирішенні проблем, ініціативності, наполегливості та вмінні співпрацювати.

⁵ ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning [Electronic resource]. — Available at: <https://is.gd/CANrvz>
Онлайн-курс «Я досліджую світ» <http://jds.multycourse.com.ua/ua/page/21/111>

2. Врахування ключових компетентностей за Державним стандартом (компетентнісний потенціал курсу ВЖР).

Модельна програма спрямована на розвиток ключових компетентностей, визначених Державним стандартом базової середньої освіти⁶, із наголосом на зазначених у табл. 3.

Таблиця 3

Ключові компетентності за Державним стандартом	Складові, на розвиток яких спрямовано курс ВЖР
Громадянські та соціальні компетентності	<p>Усвідомлення цінностей, пов'язаних з ідеями демократії, моралі, справедливості, рівності, свободи, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей.</p> <p>Виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації; дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб; дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях.</p>
Навчання впродовж життя	<p>Здатність визначати власні потреби у плані розвитку компетентностей, спроможність працювати як у колективі, так і самостійно, шукати підтримки, коли вона потрібна.</p>
Інноваційність	<p>Здатність реагувати на зміни та долати труднощі, відкритість до нових ідей, спроможність визначати й ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість.</p>
Екологічна компетентність	<p>Дотримання правил ощадного використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської людської діяльності і важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства.</p>

⁶ Кабінет Міністрів України Постанова від 30 вересня 2020 р. № 898 <https://is.gd/3g6PJl>

Підприємливість і фінансова грамотність	Здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар'єрою, уміння розв'язувати проблеми, готовність брати відповідальність за власні рішення, здатність працювати в команді
---	---

3. Врахування наскрізних та інших психосоціальних компетентностей.

Модельна програма курсу ВЖР спрямована на набуття наскрізних та інших психосоціальних компетентностей, сприятливих для етичної поведінки, успішної соціалізації і самореалізації.

У Державному стандарті визначено такі наскрізні компетентності (уміння): читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, логічне обґрунтування позиції, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, ухвалення рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими.

У курсі ВЖР цей перелік розширено додатковими психосоціальними компетентностями, а саме: розбудова позитивної самооцінки, мотивація успіху і гартування волі, вміння вчитись, ефективне спілкування, співчуття, мирне розв'язування конфліктів, протистояння негативним соціальним впливам тощо.

9. Узагальнені результати навчання за курсом

1). Модельна програма курсу ВЖР спрямована на досягнення обов'язкових результатів, визначених Державним стандартом ⁷ для освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна» за напрямком «Підприємливість та етична поведінка для поліпшення здоров'я, безпеки й добробуту». Відповідно до них, в результаті навчання учень/учениця:

- Поводиться етично [СЗО 4.8]
- Знаходить і перевіряє інформацію [СЗО 4.2]
- Діє ефективно й самостійно [СЗО 4.3]
- Спілкується конструктивно [СЗО 4.4]
- Виявляє культуру споживання [СЗО 4.5]
- Планує майбутнє [СЗО 4.6]
- Співпрацює для досягнення результату діяльності [СЗО 4.7]
- Підтримує добродійність [СЗО 4.10]

2). Результатом навчання за курсом ВЖР є також психосоціальні уміння, сприятливі для моральної/етичної поведінки, соціалізації і самореалізації особистості.

Їх склад наведено у п. 8. Ці психосоціальні компетентності є дуже важливими для здатності людини до етичної поведінки і життєдіяльності у будь-якій сфері життя.

Конкретні очікувані результати курсу ВЖР для 5-6 класу, які деталізують вищезазначені обов'язкові результати, наведено в основній частині модельної програми.

⁷Кабінет Міністрів України Постанова від 30 вересня 2020 р. № 898 <https://is.gd/3g6PJI>

10. Принципи і методи викладання

Головною ознакою навчання за модельною програмою курсу ВЖР є зосередження на розвитку особистого потенціалу учнів та покращення стосунків у їхньому соціальному середовищі.

Це забезпечується дотриманням таких принципів:

- партнерство між учнями і вчителем, який є фасилітатором навчального процесу;
- інклюзивність - всі учні класу залучені до навчальної діяльності;
- активне навчання, що враховує індивідуальні стилі сприйняття і стратегії навчання учнів: робота в групах, мозковий штурм, проекти, тематичні дослідження, рольові ігри тощо;
- навчання на ситуаціях, наближених до реального життя (важливих для безпеки, здоров'я, соціалізації та самореалізації учнів)

Пріоритетними методами навчання за курсом є дослідницькі, творчі, проблемно-пошукові. Формами організації діяльності дітей є колективна, групова, індивідуальна. Особливу увагу приділено організації групової роботи учнів.

Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять з використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх, дискусіях, творчих проектах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, моделюванні розв'язання проблеми тощо.

Детально методи викладання за модельною програмою наведено в онлайн-курсі для підготовки вчителів «Вчимося жити разом»⁸.

11. Види оцінювання за курсом

Оцінювання навчальних досягнень учнів за модельною програмою включає вхідне діагностичне, формувальне (поточне) і підсумкове.

На початку вивчення курсу ВЖР рекомендується проведення діагностичного оцінювання, а по завершенню кожного року навчання - підсумкове. Це надасть можливість оцінювати прогрес учнів у розвитку психосоціальних навичок. Для цього вчителю рекомендується використовувати онлайн-анкети «До» і «Після», які розроблено спеціально для діагностичного і підсумкового оцінювання.

Критерії й інструменти оцінювання за курсом ВЖР наведено у прикінцевій частині.

12. Навчально-методичне забезпечення

Курс «Вчимося жити разом» для 5-6 класу передбачає комплектне навчально-методичне забезпечення у складі:

1. Модельна програма (цей документ).
2. Орієнтовна навчальна програма до модельної програми
3. Посібники (підручники) для учнів.
4. Методичні посібники для вчителя з розробками занять.

⁸ Онлайн-курс «Вчимося жити разом» <http://lt.multycourse.com.ua/ua/>

5. Відеоматеріали до кожного заняття.
6. Онлайн-анкети для діагностичного і підсумкового оцінювання.
7. Онлайн-курси для фахової підготовки вчителів⁹
8. Онлайн-система адміністрування підвищення кваліфікації¹⁰
9. Онлайн-супровід у соціальних мережах з питань викладання курсу.

13. Формат основної частини модельної програми

Наведена в основній частині модельна програма для 5-6 класів має структуру, визначену додатком 1 до листа МОН від 24.03.2021 №4.5/637-21 «Методичні рекомендації для розроблення модельних навчальних програм» (табл. 4).

Таблиця 4.

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета/інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<i>Назва змістової лінії, розділу, теми/тематики тощо</i>		

Очікувані результати навчання у модельній програмі представлені у вигляді:

- орієнтири для оцінювання, які деталізують загальний і конкретні результати, визначені Державним стандартом;
- перелік психосоціальних компетентностей, на розвиток яких спрямовано відповідний розділ програми.

14. Використані джерела

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898 <https://is.gd/3g6PJl>
2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» <https://is.gd/UIKEPE>
3. LIFESKILLS 101: Higher Core Values Winners Live By (Inglés) Tapa blanda – 22 Noviembre 1997 de Darrell Franken (Author, Illustrator) <https://www.amazon.com/-/es/Darrell-Franken/dp/0934957215>
4. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning [Electronic resource]. — Available at: <https://is.gd/CANrvz>
5. Онлайн-курс «Я досліджую світ» <http://jds.multycourse.com.ua/ua/page/21/111>
6. Постанова КМ від 30 травня 2018 р. № 453 Про затвердження Державної соціальної програми “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2021 року <https://is.gd/go99Xz>
7. Онлайн-курс «Вчимося жити разом» <http://llt.multycourse.com.ua/ua/>

⁹ Онлайн-курс «Вчимося жити разом» <http://llt.multycourse.com.ua/ua/>

¹⁰ Онлайн система «Підвищення кваліфікації: адміністратор послуг» <http://appk.com.ua/>

№	5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
---	---------------------------------------	--------------------	----------------------------

ОСНОВНА ЧАСТИНА

МОДЕЛЬНА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДЛЯ 5 КЛАСУ «ВЧИМОСЯ ЖИТИ РАЗОМ. 5-6 КЛАСИ»

(автори Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Лаврентьева, О. Л. Хомич)

ВСТУП. БАЗОВІ ПОНЯТТЯ		
<ul style="list-style-type: none"> - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби. - Виконує різні ролі в груповій роботі. - Толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці й доброту. - Виявляє розуміння індивідуальних відмінностей (гендерних, расових, національних, фізичних тощо). <p>Проявляє психосоціальні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - спільної діяльності та співробітництва - мотивації успіху 	<p>Вступний тренінг. Правила роботи в групі. Мета і зміст курсу «Вчимося жити разом». Права дитини.</p>	<p>Ознайомлення із курсом ВЖР. Обговорення необхідності правил для життя в суспільстві. Складання правил проведення тренінгів. Дослідження прав і обов'язків дітей.</p>

№	5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
---	---------------------------------------	--------------------	----------------------------

РОЗДІЛ 1. ЦІННОСТІ

<ul style="list-style-type: none"> - Визначає свої потреби, бажання, інтереси й цілі. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби. - Виконує різні ролі в груповій роботі. - Визначає відмінності між людьми як ціннісну ознаку індивідуальності. - Толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці й доброту. <p>Проявляє психосоціальні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначення життєвих цінностей - спільної діяльності та співробітництва 	<p>Роль цінностей у житті людини.</p> <p>Життєві цінності. Родинні цінності. Цінності українського народу. Загальнолюдські цінності.</p>	<p>Дослідження особистих цінностей. Ієрархія цінностей. Обговорення родинних цінностей і цінностей українського народу.</p>
--	---	---

№	5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
---	---------------------------------------	--------------------	----------------------------

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

<ul style="list-style-type: none"> – Оцінює надійність різних джерел інформації (ЗМІ, реклама, соцмережі тощо). – Розрізняє ситуації, коли силу переконання використали з позитивними чи негативними намірами. – Визначає свої потреби, бажання, інтереси й цілі. – Самостійно створює й реалізовує короткострокові плани щодо досягнення успіху, зокрема в навчанні, спорті, побуті тощо. – Застосовує вербальні й невербальні засоби спілкування для конструктивної комунікації. – Розуміє перспективність своєї діяльності для успішного майбутнього. – Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби. – Встановлює нові контакти й ефективно співпрацює для досягнення результату, використовує різні засоби зв'язку. – Толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці й доброту. – Пояснює почуття інших осіб і визнає їхнє право на вираження своїх почуттів. – Виявляє чуйне ставлення до людей з особливими потребами. – Виявляє розуміння індивідуальних відмінностей (гендерних, расових, національних, фізичних тощо). 	<p>Самооцінка і поведінка людини. Унікальність людини. Види самооцінки. Вплив самооцінки на поведінку людини. Реагування на критику. Впевненість і самовпевненість. Самооцінка характеру.</p> <p>Повага до різноманіття Схожість і відмінність людей. Повага до особистих якостей інших людей. Толерантність. Уміння працювати спільно.</p> <p>Що сприяє порозумінню між людьми Уміння слухати і говорити. Здатність розуміти і використовувати мову тіла. Щира і доброзичлива манери спілкування.</p>	<p>Визначення своїх унікальних якостей. Обговорення видів самооцінки та її впливу на поведінку людини. Самооцінка рис характеру.</p> <p>Дослідження різноманіття і поваги до інших людей та ознак дискримінації. Аналіз аргументів на користь роботи в команді.</p> <p>Моделювання вербальних і невербальних способів спілкування. Відпрацювання умінь активного слухання.</p>
--	--	--

№	5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
	<ul style="list-style-type: none"> - Виявляє чуйність до осіб, що потребують допомоги. <p>Проявляє психосоціальні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - спільної діяльності та співробітництва - позитивної самооцінки - мотивації успіху - співчуття - ефективного спілкування - протидії тиску і дискримінації - визначення життєвих цінностей - позитивної самооцінки - розв'язування конфліктів - самоконтролю - протидії тиску і дискримінації 	<p>Коло стосунків. Дружня родина. Родина як осередок любові, емпатії, взаємної допомоги та відповідальності. Склад родини. Обов'язки членів родини. Допомога дітей батькам та іншим дорослим у родині.</p> <p>Коло стосунків. Стосунки з друзями й однокласниками. Ознаки справжньої дружби. Формування дружніх стосунків між хлопчиками і дівчатками. Способи підтримки доброзичливих взаємин із однокласниками.</p> <p>Друзі з особливими потребами Люди з інвалідністю. Виявлення емпатії та поваги до людей із вадами здоров'я Особливості спілкування з людьми, які мають вади</p>	<p>Дослідження ознак люблячої родини. Наведення учнями прикладів своїх сімейних обов'язків.</p> <p>Дослідження якостей справжнього друга. Моделювання уміння представляти своїх друзів. Обговорення способів підтримки доброзичливих взаємин із однокласниками.</p> <p>Обговорення, що відчувають люди з вадами здоров'я, якщо вони не мають друзів. Дослідження прикладів видатних людей із вадами здоров'я, які досягли життєвого успіху. Моделювання уміння висловити</p>

№	5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
	<p>зору і слуху. Підтримка дітей з особливими потребами.</p> <p>Ефективне спілкування. Ввічливість. Уміння слухати. Як висловлювати прохання. Як робити компліменти</p> <p>Ефективне спілкування з дорослими. Коло дорослих, яким довіряють. Спілкування з новими вчителями, іншими працівниками школи. Подолання невпевненості у під час спілкування в різних життєвих ситуаціях.</p> <p>Конструктивне розв'язання конфліктів Види конфліктів. Розв'язання конфлікту поглядів. Способи розв'язання конфлікту інтересів.</p>	<p>підтримку людям з особливими потребами.</p> <p>Обговорення ознак ефективного спілкування. Відпрацювання навичок ввічливого активного слухання. Моделювання уміння висловлювати прохання і робити компліменти.</p> <p>Складання пам'ятки «Дорослі, яким я довіряю» Моделювання уміння долати невпевненість у життєвих ситуаціях: розпитати дорогу, передати на проїзд у громадському транспорті, висловити прохання, надати допомогу.</p> <p>Аналіз прикладів толерантного розв'язання конфлікту поглядів. Дослідження чотирьох способів розв'язання конфлікту інтересів та ситуацій, в яких ці способи є доречними. Обговорення способів, як</p>	

№	5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
		<p>Конструктивна поведінка в конфліктних ситуаціях. Запобігання конфліктам.</p> <p>Командна робота Дружні і небезпечні компанії. Команда. Ознаки командної роботи. Дружний клас. Спільний проєкт.</p> <p>Протидія тиску, насильству і цькуванню Позитивні і негативні соціальні впливи. Маніпуляції. Упевнена поведінки. Протидія маніпуляціям і тиску однолітків.</p> <p>Безпека в інтернеті. Мережа інтернет. Соціальні мережі. Правила спілкування в мережі інтернет. Правила безпеки в інтернет. Захист персональних даних.</p>	<p>запобігати конфліктам</p> <p>Дослідження ознак дружньої команди: комунікація, кооперація, компроміс Практикум командної роботи. Обговорення спільного проєкту класу.</p> <p>Обговорення прикладів позитивного та негативного впливу однолітків. Моделювання уміння казати «ні». Дослідження способів протистояння насиллю у своєму середовищі. Практикум уміння розпізнавати маніпуляції і протидії їм.</p> <p>Аналіз переваг і недоліків інтернету. Дослідження правил ввічливого і безпечного спілкування в мережі інтернет. Аналіз прикладів ризикованої поведінки у мережі інтернет.</p>

№	5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
		Обговорення правил захисту персональних даних.	
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ			
<ul style="list-style-type: none"> - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби. - Встановлює нові контакти й ефективно співпрацює для досягнення результату, використовує різні засоби зв'язку. - Толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці й доброту. - Виявляє розуміння індивідуальних відмінностей (гендерних, расових, національних, фізичних тощо). <p>Проявляє наскрізні психосоціальні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ефективного спілкування - спільної діяльності та співробітництва - протидії тиску і дискримінації 	<p>Емоційна грамотність. Емоції, почуття, настрої. Основні емоції та їх прояв. Розпізнавання почуттів за мовою тіла. Висловлення почуттів за допомогою «Я — повідомлень». Способи поліпшення настрою.</p>	<p>Дослідження основних емоцій. Практикум розпізнавання емоцій за невербальними ознаками. Моделювання здатності ставити себе на місце іншого, уявляти, що він думає і відчуває. Відпрацювання вміння висловлювати свої почуття за допомогою «Я — повідомлень». Дослідження способів поліпшення настрою.</p>	

№	5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
---	---------------------------------------	--------------------	----------------------------

РОЗДІЛ 4. ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

<ul style="list-style-type: none"> - Застосовує вербальні й невербальні засоби спілкування для конструктивної комунікації. - Аналізує взаємозв'язок між потребами людини та обмеженістю ресурсів. - Обстоює потребу ощадливого використання ресурсів і повторної переробки вторинної сировини. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби. - Толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці й доброту. <p>Проявляє наскрізні психосоціальні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ефективного спілкування - спільної діяльності та співробітництва 	<p>Екологічна відповідальність Що ми залишимо нащадкам. Вплив людства на природу. Сміттєва криза. Екологічні звички. Екологічна відповідальність. Принципи сортування відходів. Раціональне споживання.</p>	<p>Дослідження негативних наслідків для природи діяльності людства. Аналіз термінів розкладання різних видів сміття. Моделювання способів сортування сміттєвих відходів. Обговорення, від чого можна відмовитися для збереження природи.</p>
--	--	---

№	6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
---	---------------------------------------	--------------------	----------------------------

МОДЕЛЬНА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДЛЯ 6 КЛАСУ
«ВЧИМОСЯ ЖИТИ РАЗОМ. 5-6 КЛАСИ»
(автори Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Лаврентьева, О. Л. Хомич)

ВСТУП. БАЗОВІ ПОНЯТТЯ		
<ul style="list-style-type: none"> - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби. - Виконує різні ролі в груповій роботі. - Толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці й доброту. - Виявляє розуміння індивідуальних відмінностей (гендерних, расових, національних, фізичних тощо). <p>Проявляє психосоціальні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - спільної діяльності та співробітництва - мотивації успіху 	<p>Вступний тренінг. Курс ВЖР для 6 класу. Правила роботи в групі Роль життєвих навичок у житті людини.</p>	<p>Формування очікувань. Дослідження складу тренінгів у 6 класі. Погодження правил роботи. Обговорення життєвих навичок, важливих для етичної поведінки, здоров'я, безпеки, життєвого успіху.</p>

№	6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
---	---------------------------------------	--------------------	----------------------------

РОЗДІЛ 1. ЦІННОСТІ

<ul style="list-style-type: none"> - Визначає свої потреби, бажання, інтереси й цілі. - Застосовує вербальні й невербальні засоби спілкування для конструктивної комунікації. - Визначає цілі власної діяльності й стратегії в їхньому досягненні. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби. - Толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці й доброту. <p>Проявляє психосоціальні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначення життєвих цінностей - спільної діяльності та співробітництва 	<p>Роль цінностей у житті людини.</p> <p>Характер. Цінності — основа характеру.</p> <p>Вищі цінності й універсальні етичні принципи. Відомі люди, як взірці для наслідування.</p> <p>Вигоди від самовдосконалення характеру</p>	<p>Дослідження історій життя відомих українців, які орієнтуються на універсальні етичні принципи і можуть бути взірцем для наслідування.</p> <p>Визначення місця вищих цінностей у ієрархії своїх життєвих цінностей.</p> <p>Створення карти «Мій характер»</p> <p>Аналіз вигод самовдосконалення характеру.</p>
--	--	--

№	6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
---	---------------------------------------	--------------------	----------------------------

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

<ul style="list-style-type: none"> - Визначає свої потреби, бажання, інтереси й цілі. - Застосовує вербальні й невербальні засоби спілкування для конструктивної комунікації. - Розрізняє ситуації, коли силу переконання використали з позитивними чи негативними намірами. - Визначає цілі власної діяльності й стратегії в їхньому досягненні. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби. - Виконує різні ролі в груповій роботі. - Встановлює нові контакти й ефективно співпрацює для досягнення результату, використовує різні засоби зв'язку. - Визначає відмінності між людьми як ціннісну ознаку індивідуальності. - Толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці й доброту. - Пояснює почуття інших осіб і визнає їхнє право на вираження своїх почуттів. - Виявляє розуміння індивідуальних відмінностей (гендерних, расових, національних, фізичних тощо). <p>Проявляє психосоціальні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - позитивної самооцінки - визначення життєвих цінностей - ефективного спілкування 	<p>Унікальність людини. Особистість. Самооцінка. Недоліки і переваги заниженої, завищеної і адекватної самооцінки. Психологічний потенціал особистості.</p> <p>Повага до різноманіття.. Ми - різні, ми – рівні. Емпатія. Толерантність. Протидія дискримінації.</p> <p>Моє коло стосунків. Кола стосунків. Здорові і нездорові стосунки. Значення родини для задоволення матеріальних і духовних потреб людини. Чинники міцної родини.</p> <p>Ефективне спілкування. Стилі спілкування. Навички для ефективного спілкування. Стилі</p>	<p>Створення концептуальної карти своєї особистості. Дослідження переваг і недоліків заниженої, завищеної і адекватної самооцінки. Дослідження свого психологічного потенціалу.</p> <p>Обговорення спільного і відмінного між людьми, необхідності поваги до різноманіття. Моделювання проявів емпатії у життєвих ситуаціях. Дослідження способів протидії дискримінації на прикладах модельних ситуацій.</p> <p>Створення листівки «Моє коло стосунків». Дослідження ознак здорових і нездорових стосунків. Аналіз переваг здорових стосунків. Створення листівки «Моя родина – мій оберіг».</p>
---	---	---

№	6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
	<ul style="list-style-type: none"> - спільної діяльності та співробітництва - співчуття - протидії тиску і дискримінації - спільної діяльності та співробітництва - самоконтролю - мотивації успіху 	<p>спілкування. Вербальні та невербальні ознаки різних стилів поведінки. Спілкування з незнайомими людьми.</p> <p>Ефективне спілкування. Як стати бажаним співрозмовником Бажані співрозмовники. Структура розмови. Як розпочинати, підтримувати, завершувати розмову. Як робити компліменти.</p> <p>Конструктивне розв'язання конфліктів. Стадії конфліктів. Конфліктогени. Ескалація конфліктів. Алгоритм конструктивного розв'язання конфліктів. Самоконтроль у конфліктних ситуаціях.</p>	<p>Аналіз умінь ефективного спілкування. Дослідження вербальних та невербальних ознак пасивного, агресивного й упевненого стилю спілкування (слова, міміка, жести, положення тіла тощо). Моделювання уміння долати невпевненість у спілкуванні з незнайомими людьми.</p> <p>Обговорення, хто такі бажані співрозмовники та якими вміннями вони володіють. Моделювання умінь правильно знайомитися, починати, підтримувати і завершувати розмову, робити компліменти.</p> <p>Дослідження прикладів конфліктогенів та їх ролі в ескалації конфлікту. Моделювання прикладу розв'язання конфліктів за допомогою наданого алгоритму. Аналіз способів самоконтролю у конфліктних ситуаціях.</p>

№	6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
		<p>Командна робота. Активна участь і лідерство. Соціальна участь. Благодійність. Волонтерство. Команда і лідерство.</p> <p>Протидія тиску, насильству і цькуванню. Підліткові компанії. Дружні, недружні і небезпечні компанії. Психологічний тиск. Протидія маніпуляціям і тиску однолітків. Фізичне і психологічне насилля.</p> <p>Протидія тиску, насильству і цькуванню. Стоп булінг. Протидія агресії та насиллю. Булінг (цькування). Кібербулінг. Джерела допомоги.</p>	<p>Аналіз якостей волонтера. Дослідження схильності до лідерства. Започаткування соціального проекту.</p> <p>Дослідження ознак дружніх, недружніх і небезпечних компаній, прийомів маніпуляцій і соціального тиску. Аналіз прикладів фізичного і психологічного насилля.</p> <p>Аналіз способів протидії агресії та насиллю у своєму середовищі. Моделювання уміння припинити булінг чи звертатися по допомогу. Дослідження стратегії подолання булінгу у своєму середовищі. Визначення джерел допомоги жертвам булінгу.</p>

№	6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
---	---------------------------------------	--------------------	----------------------------

РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

<ul style="list-style-type: none"> - Оцінює надійність різних джерел інформації (ЗМІ, реклама, соцмережі тощо). - Самостійно створює й реалізовує короткострокові плани щодо досягнення успіху, зокрема в навчанні, спорті, побуті тощо. - Моделює кроки задоволення власних потреб з урахуванням можливостей своїх та інших осіб. - Моделює кроки задоволення власних потреб з урахуванням можливостей своїх та інших осіб. - Застосовує вербальні й невербальні засоби спілкування для конструктивної комунікації. - Розрізняє ситуації, коли силу переконання використали з позитивними чи негативними намірами. - Визначає цілі власної діяльності й стратегії в їхньому досягненні. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби. - Толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці й доброту. - Пояснює почуття інших осіб і визнає їхнє право на вираження своїх почуттів. <p>Проявляє психосоціальні компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ефективного спілкування - співчуття - спільної діяльності та співробітництва 	<p>Емоційна грамотність Базові емоції. Саморегуляція. Загальна стратегія самоконтролю. Стрес. Фізичні, розумові й емоційні способи подолання стресу.</p> <p>Планування часу. Визначення пріоритетів у щоденних справах. Матриця Ейзенхауера. Раціональне планування часу.</p> <p>Критичне мислення. Правдива і неправдива інформація. Етапи критичного аналізу інформації. Критичний аналіз рекламних стратегій.</p> <p>Ухвалення рішень Прості, щоденні та складні рішення.</p>	<p>Розпізнавання базових емоцій. Дослідження загальної стратегії самоконтролю. Аналіз фізичних, розумових і емоційних способів керування стресами. Відпрацювання навичок позитивного мислення.</p> <p>Аналіз «На що я витрачаю свій час». Дослідження матриці Ейзенхауера щодо визначення пріоритетів. Виконання проекту «Мій наступний тиждень» (відпрацювання уміння раціонально планувати час).</p> <p>Обговорення важливості критичного мислення. Дослідження прикладів правдивої і неправдивої інформації. Аналіз етапів критичного аналізу інформації. Проведення критичного аналізу</p>
--	---	--

№	6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
	<ul style="list-style-type: none"> - позитивної самооцінки - самоконтролю - керування стресами - аналізу проблем і ухвалення зважених рішень - аналізу проблем - критичного мислення - ефективного спілкування - позитивної самооцінки, самоконтролю - творчого мислення - визначення життєвих цінностей 	<p>Чинники впливу на ухвалення рішення. Алгоритм ухвалення зважених рішень. Командні рішення.</p> <p>Розвиток творчості Творче мислення. Розвиток уяви. Стратегії творчості. Життєві навички для розвитку творчості.</p> <p>Постановка і досягнення мети. Складники успіху. Олімпійська формула успіху: візуалізація, мотивація, наполегливість. «Розумні» цілі. План досягнення мети.</p>	<p>рекламних стратегій.</p> <p>Дослідження прикладів простих, щоденних та складних рішень. Моделювання ухвалення рішень за «правилом світлофора». Обговорення способів ухвалення колективного рішення.</p> <p>Дослідження ознак творчого мислення і стратегій розвитку творчості Відпрацювання вправ на розвиток уяви.</p> <p>Дослідження складників успіху. Візуалізація: «Яким я хочу бути через 5–10 років». Аналіз олімпійської формули успіху: візуалізація, мотивація, наполегливість. Практикум визначення «розумної» цілі. Створення плану досягнення мети.</p>

ПРИКІНЦЕВА ЧАСТИНА

1. Ефективність курсу ВЖР

Курс «Вчимося жити разом» створено на основі однойменного базового курсу для початкової, основної і старшої школи¹ шляхом суттєвого розширення складу і змісту тренінгів для 5-6 класу.

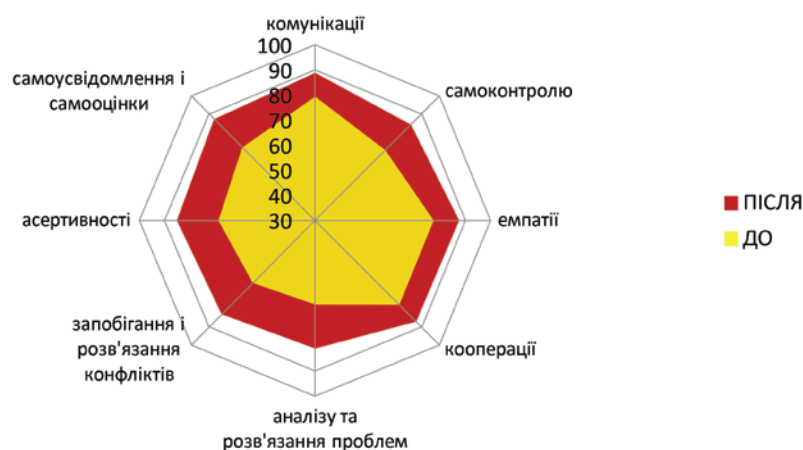
Для базового курсу у 2016-2018 роках проводились дослідження його ефективності шляхом онлайн-опитування вчителів та учнів за процедурою «ДО» і «ПІСЛЯ». В опитуваннях взяли участь понад 170 тисяч осіб, що дозволило отримати статистично достовірні результати.

В дослідженні оцінювався вплив проекту на знання, ставлення, уміння та поведінку учнів, а також на емоційну атмосферу в школі, стосунки у класі, методи викладання, відчуття психологічного благополуччя тощо (за 42 індикаторами).

Головний результат дослідження: за всіма індикаторами отримано статистично достовірні позитивні зміни, зокрема прогрес у рівні сформованості життєвих навичок учнів (комунікації, самоконтролю, емпатії, кооперації, аналізу проблем, попередження та розв'язання конфліктів, асертивності, самоусвідомлення і самооцінки) за оцінками вчителів становить від 2,4 % до 20,6%.

Оцінювання вчителями ключових життєвих навичок учнів

Індикатор: % учнів, які показують відмінні та добрі результати
Цільова група: учні основної школи (на прикладі 5-7 класів загалом)
Запитання в анкетах для вчителів: 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19

Зазначимо, що курс ВЖР включено до Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2021 року»²

¹Оцінка проекту «Вчимося жити разом» <http://autta.org.ua/ua/Advocacy>

² Постанова КМ від 30 травня 2018 р. № 453 Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року <http://autta.org.ua/ua/resources/learning-to-live-together/>

2. Ознаки адекватного оцінювання

Як зазначалося в основній частині, оцінювання навчальних досягнень учнів за курсом ВЖР включає вхідне діагностичне, формувальне (поточне) і підсумкове.

В основу оцінювання навчальних досягнень учнів за модельною програмою покладено такі принципи:

- Мотивація – наголос на позитиві і підтримці впевненості у своїх здібностях і можливостях
- Індивідуалізація – порівняння результатів з власними попередніми досягненням
- Суб'єктність – самооцінка і участь у визначенні індивідуальних цілей навчання
- Триангуляція – здійснювання оцінювання щонайменше трьома суб'єктами: учителем/вчителькою, самим учнем, однокласниками

Адекватне і мотивуюче оцінювання навчальних досягнень має такі ознаки:

- містить у своїй основі чіткі і зрозумілі вимоги до навчальних результатів;
- дозволяє легко досягти і перевищити ці результати;
- дає змогу показати свої досягнення різними способами;
- заохочує учнів апробувати моделі поведінки без ризику отримати за це негативну оцінку;
- розвивати позитивне ставлення до самого себе, впевненість у своїх здібностях і можливостях;
- використовує самооцінку і взаємну оцінку, як важливий елемент навчання;
- надає зворотний зв'язок учням/ученицям і вчителю/вчительці.

На початку вивчення курсу ВЖР рекомендується проведення діагностичного оцінювання, а по завершенню кожного року навчання - підсумкове. Це надасть можливість оцінювати прогрес учнів у розвитку психосоціальних навичок. Для цього вчителю рекомендується використовувати онлайн-анкети «До» і «Після», які розроблено спеціально для діагностичного і підсумкового оцінювання.

3. Як обирати інструменти оцінювання

Існує величезна кількість інструментів, які можна використовувати для оцінки компетентності учнів на рівні детермінант поведінки (знань, ставлень, умінь і поведінки). Застосовуючи ці інструменти для оцінки рівня і змін у детермінантах поведінки, потрібно враховувати наступне:

Використання тільки одного з інструментів не дає змоги зробити висновок про вплив навчання на всі складники поведінкової компетентності учнів. Тому варто застосовувати не менше чотирьох інструментів, кожен з яких є найбільш

адекватним для оцінки відповідного об'єкта знань, ставлень, умінь, намірів і поведінки.

Одні види інструментів краще підходять для оцінки знань, другі — для оцінки ставлень, треті — вмінь або поведінки

Щоб зробити адекватні висновки, дуже важливо отримувати інформацію від різних груп (суб'єктів оцінювання): вчителів, самих учнів, їхніх ровесників та інших осіб. Кожна така група може мати дещо різні погляди на те, що є ефективними поведінковими навичками, що впливає на зміну поведінки або як саме інтерпретувати різні уявлення. Облік інформації з різних джерел є класичною вимогою сучасного оцінювання (так званий триангуляційний метод підвищення надійності). Сучасна концепція оцінювання передбачає, що тільки 20 % оцінки здійснює вчитель, 50% — сам учень, а 30 % відбувається через взаємооцінювання одноліткам

Наведена нижче таблиця ілюструє найчастіше використовувані інструменти оцінювання та їх релевантність для оцінки знань, умінь, ставлень і поведінки. Великий знак «X» означає, що інструмент є найбільш корисним для оцінки відповідної складової поведінкової компетентності, а знак «x»—що він просто корисний.

Вид інструменту оцінки	Важливість для оцінки			
	Знання	Уміння	Ставлення	Поведінка
Закриті запитання	X	x	x	X
Відкриті запитання	X	x	x	
Шкали		x	X	
Поведінкові наміри				X
Інтерв'ю	X	x	X	
Рольові ігри і моделювання	x	X	x	
Спостереження	x	X	x	X
Дебати	x	X	x	X
Презентації, проекти	x	X	x	X
Творчі методи, або такі що стимулюють активність	x	X	X	

Ресурси для фахової підготовки і підвищення кваліфікації вчителів

Міністерство освіти і науки України, своїми листами³ рекомендувало для практичного використання такі курси фахової підготовки педагогічних працівників з питань соціальної і здоров'язбережувальної компетентності.

- онлайн-курс «Вчимося жити разом» (дистанційна форма навчання, обсяг 30 год., <http://lit.imiltvcourse.com.ua/ua/>);
- онлайн-курс «Основи здоров'язбережної компетентності» (дистанційна форма навчання, обсяг 60 год., <http://multvcourse.com.ua/ua/>)

В результаті успішного проходження курсів, педагогічний працівник отримує відповідний електронний документ. Навчання за зазначеними онлайн-курсами безкоштовне.

Для врахування навчання за онлайн-курсами у підвищення кваліфікації, бажаючі можуть отримати сертифікат, оформлений у повній відповідності до вимог Порядку, затвердженого Постановою КМУ⁴ (включаючи роз'яснення МОН України⁵). Для цього треба зареєструватися в онлайн-системі адміністрування підвищення кваліфікації <http://appk.com.ua/> і завантажити у свій особистий електронний документ про проходження онлайн-курсу.

³ Лист МОН України від 23.05.2019 №1/11-4833 щодо використання освітніх ресурсів для компетентнісного навчання учнів і післядипломної підготовки педагогічних працівників
Лист МОН України від 14.08.2020 №1/9-436 щодо створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню)

⁴ Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800

⁵ Лист МОН України від 04.03.2020 №1/9-141 щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти